

מהדורת בערקאזיטש

סידור השלם המבואר מתיבתא

סידור מפואר ומבואר לתפילות השנה
בו תבוא ברינה כוונת התפילה בנעימה קדושה
כאחד יחד עם תיבותיה בתפארה

ביאור לכל התפילות בשפה ברורה, משולב בתוך תיבות התפילה
הקדמות מפורטות למזמורים, לתפילות ובקשות, יסודם ומקורם בקודש
פסקי דינים ופניני מנהג וטעמים, המשובצים במקומם בסדר התפילות

נוסח ספרד

יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה 'עוז והדר'
תשפ"ו



יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה
"עוז והדר"

בנשיאות מזרינו הגאון רבי יהושע לייפער שליט"א
אב"ד דק"ק באר משה מאנס

ראש בית המדרש ועורך ראשי
הרב מנחם מנדל פומרנץ

עורך אחראי
הרב אריה פומרנץ

עורכים ומבקרים:

הרב פסח יוסף גפנר	הרב ישראל כהן
הרב דוד אהרון הוכברג	הרב שמוחה בונים מרקסון
הרב ישראל וקשטיין	הרב יעקב נייחוז
הרב יעקב לויפר	הרב אהרון פישור

עימוד:
הרב שלום שטרנפלד

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאכסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה והזמנות:
'היכלי תורה'

בארץ ישראל:	בארה"ב:	באירופה:
טלפון: 02-9924603	טל': 718-437-0054	טל': 44-191-430-0333
פקס: 03-5435884	פקס: 718-437-3514	פקס: 44-191-430-0555

סידור
מתיבתא

יוצא לאור על ידי
ממלכת התורה "עוז והדר"

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה "עוז והדר"

Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

נדפס על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

נדפס בארץ ישראל
Printed in E. ISRAEL

הארות והערות יתקבלו בברכה
בת.ד. 9359 בית שמש
פקס: 03-5423180



לעתיד לבוא], וְלַחֲזִירָה בִּי לְעֵתִיד
לְבוֹא, בַּעַת תַּחֲיִית הַמֵּתִים פֶּא. עַל כֵּן כָּל
זְמַן שֶׁהַנֶּשְׁמָה עוֹדְנָה בְּקֶרְבִּי [-בְּתוֹכִיפִי],
מוֹדָה אֲנִי [-נוֹתֵן אֲנִי תוֹדָה] לְפָנַי יְהוָה
- אֲדוֹן הַכֹּל הִיא הוּא וְיֵהִי, אֱלֹהֵי -
תַקִּיף בַּעַל הַיְכוּלָתוֹ וּבַעַל הַכּוֹחוֹת
הַמְּשִׁיגִים עָלַי בְּפִרְסוֹתַי, וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי -
תַקִּיף בַּעַל הַיְכוּלָתוֹ וּבַעַל הַכּוֹחוֹת כּוֹלֵם
שֶׁהִשְׁגִּיחַ עַל אֲבוֹתַי בְּפִרְסוֹתַי וְשִׁיחַד
שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם, שְׁאֵתָה רַבּוֹן [-אֲדוֹן] כָּל
הַמַּעֲשִׂים פֶּג. - כָּל מָה שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנוֹצֵר
בְּעוֹלָם, וְאֲדוֹן שֶׁל כָּל הַנֶּשְׁמוֹת פֶּד. בְּרוּךְ
- מִקּוֹר הַבְּרֻכּוֹת, אֲתָה יְהוָה - אֲדוֹן הַכֹּל
הִיא הוּא וְיֵהִי, הַמַּחְזִיר אֶת הַנֶּשְׁמוֹת

וְלַחֲזִירָה בִּי לְעֵתִיד
לְבוֹא, כָּל זְמַן שֶׁהַנֶּשְׁמָה
בְּקֶרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנַי
יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי,
רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל
הַנֶּשְׁמוֹת: בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה, הַמַּחְזִיר נֶשְׁמוֹת
לְפָנָיִם מֵתִים:

כל בוקר לפגרים [-לגופים] מתים פה, היינו לבני אדם אשר בשנתם נחשבים כמתים פי.

סדר ברכות התורה

סדר ברכת התורה

הברכה על לימוד התורה ופסוקים ומשנה הנאמרים לשם לימוד תורה

חז"ל (ברכות כא.) דרשו מהפסוק (דברים לב ג) 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו', שהקורא בתורה חייב לברך לפני קריאתו, שכן אמר משה לישראל קודם שפתח בדברי שירת האזינו, 'שיברך לה' והם יענו על כך אמן'. יש מן הראשונים הסוברים שחובת הברכה היא חובה גמורה מן התורה פה, וכן הרמב"ם (בסוף ספר המצוות) מנה מצוה זו בתרי"ג מצוות, וביאר שהמצוה היא להודות לה' על הטובה הגדולה שעשה עמנו, שבחר בנו מכל העמים וציונו לעסוק בתורה כדי שנדע את המעשים הרצויים שבעשייתם ננחל חיי עולם. אמנם יש ראשונים הסוברים שחובת הברכה היא מדברי חכמים בלבד ולא מן התורה פה.

אף שהקורא בתורה בציבור, מברך לפני הקריאה ולאחריה, אין מברכים אחר הקריאה בתורה והלימוד ביחיד, וביאר הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"ס' יט תקמ) שטעם הדבר הוא משום שאין מברכים ברכה אחרונה על המצוות, וכן משום שאין גמר למצות לימוד התורה, שחובתה ביום ובלילה.

בגמרא (שם יא:) דנו מהו נוסח הברכה, ונאמרו בזה שלש דעות: א. רב יהודה בשם שמואל אמר 'ברוך וכו' לעסוק בדברי תורה' צא. ב. רבי יוחנן מסיים 'הערב נא ה' וכו' ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל'. ג. רב

באריכות מה שכתב בזה הפרי מגדים (אגרות שבתחילת אורח, אגרת ה אות טז), פז. רש"י (ד"ה כז), פח. ראה בחינוך (מצוה תל) וברמב"ם דלהלן, וברא"ש בנדרים (פא. ד"ה לפי ד"ה את), וכן כתב השאגת אריה (ס"ז דז) שהדרשה האמורה היא דרשה גמורה ואינה אסמכתא. וראה בתורת רפאל (ס"ב ג) שהאריך שכן היא דעת כל הראשונים. פט. כן כתבו מראה הפנים (ברכות פ"ז מה"א) בדעת הרמב"ם שלא מנאה במנין המצוות, ושו"ת פני משה (ח"א ס"א) בדעתו ובדעת הטור. צ. ולתירוץ השני כיוון הבית יוסף (ס"ט טז) [שהיה לפניו רק תחילת דברי הרשב"א, עיי"ש]. צא. ויש גאונים וראשונים הגורסים בגמרא 'על דברי תורה', ראה סדר רב עמרם גאון (עמי' ג) ור"ף (שם) ורמב"ם (תפלה פ"ז ה"י) ובשלחן ערוך (ס"ז מה"ס), וכן נוסח עדות המזרח.

שאמרו 'מאן דנפח מן דיליה נפח'. פא. שנאמר (יחזקאל לו) 'ונתתי רוחי בכם וחייתם'. פב. התוך נקרא 'קרב', כי הקרבים הם ותוכו של האדם. פג. בברכות (ס) הגויסא 'ברוך כל העולמים'. פד. מסיימים בנשמות, בכדי שיהיה מעין החתימה '[המחזיר נשמות]'. אבודרהם (עמי' טז). פה. על פי לשון הפסוקים במלכים ב' (יט לה) ובישעיה (לו לו), 'פגרים מתים'. וכתב הרלב"ג במלכים (שם) שאף גוף חי קרוי פגר, ועל כן אין 'פגרים מתים' נחשב ככפילות. פו. וכן הוא משיב את הנשמה למתים לעתיד לבוא בעת תחיית המתים. מפרשים. וכתב בעולת תמיד שלפירוש הראשון פירוש לשון 'פגר' הוא במשמעות בטלה, כמו בשבת (קכט:) 'וימא דמפגרי ביה רבנן', ובלילה האדם בטל ממלאכתו. וראה

המנוגא אמו, 'אשר בחר בנו מכל העמים' וכו', וברכה זו היא המעולה ביותר, לפי שיש בה הודאה לה' ושבח לתורה ול ישראל^{צב}. ומסקנת הגמרא שיאמר את כל הברכות^{צא}. ונחלקו הראשונים אם אכן יש כאן שלש ברכות, ומ'הערב נא' היא ברכה אחרת^{צב}, או ש'הערב נא' היא סיום והמשך לברכה הראשונה^{צא}. במחלוקת זו תלויה גם גיסת הברכה, אם לומר 'הוערב' בוא"ו לפי שדברים אלו הם המשך הברכה או 'הערב' בלא וא"ו לפי שהיא ברכה בפני עצמה. כמו כן, אם ברכת 'הוערב נא' היא ברכה בפני עצמה, יצטרכו לענות אמן אחר 'לעסוק בדברי תורה', וכן להיפך. [כמו כן יש בזה נפק"מ לגבי מנין מאה ברכות^{צא}]. שתי הדעות הובאו בשלחן ערוך וברמ"א (סי' מז ס"ו), ומכל מקום להלכה נפסק שיש לומר 'הוערב', כי גם לדעה שמשם ואילך היא ברכה בפני עצמה, אפשר לומר 'הוערב' בוא"ו, וכך יוצא ידי כולם. ולגבי עניית אמן פסק השו"ע הרב (ס"ה) לענות, והמשנה ברורה (ס"ק יב) כתב שרוב האחרונים פוסקים שלא לענות ועל כן מוטב לומר את הברכה בלחש.

דנו הראשונים והפוסקים היכן מקומה של ברכת התורה בסדר התפילה. כתב הטור (סי' מו) שבסידורי אשכנז סידרו קודם פרשת תמיז, וקשה היה הדבר בעיניו, שלפי סדר זה נמצא שהוא אומר פסוקים קודם ברכת התורה, ועל כן נהג לאומרה אחר 'אלהי נשמה'^{צא}. נידון זה תלוי בשאלה אם מותר לומר קודם ברכת התורה פסוקים הנאמרים דרך תחנונים. ופסק השלחן ערוך (סי' מז ס"ט) שנכון לחוש לדעה שאין לקרוא שום פסוקים קודם ברכת התורה, וכתב הרמ"א (שם) שעל כן נהגו לסדר את ברכת התורה אחר ברכת 'אשר יצר'^{צא}.

נחלקו הראשונים אם חובה ללמוד מיד בסמוך לברכת התורה, כדרך שאין להפסיק בין ברכת המצוות למצוה עליה מברכים. דעת הרמב"ם (תפלה פ"ז ה"א)^{צא} כי אין להפסיק אחר ברכת התורה, וכתבו תוספות בברכות (יא: ד"ה שכבר) שעל כן נהגו הצרפתים לומר אחר ברכת התורה פסוקים משנה וברייתא. אולם תוספות עצמם חלקו על כך, וכתבו שאין צריך ללמוד מיד אחר הברכה, ואין זה חשוב כהפסק כיוון שבכל שעה מחוייב ללמוד^{צא}. וכן דעת ראשונים נוספים^{צא}. ולהלכה נפסק בשלחן ערוך (שם ס"ט) כדעת תוספות שאין בכך משום הפסק, ומכל מקום נכון שלא להפסיק. והמשנה ברורה (ס"ק יט) כתב שרוב האחרונים חולקים על דברי השלחן ערוך, וסוברים שאם הפסיק בין הברכות ללימודו חוזר ומברך^{צא}.

כאמור למעלה בשם תוספות, נהגו לומר אחר ברכת התורה מקרא משנה וברייתא, והיינו את פסוקי ברכת הנהיג^{צא}, וכן את המשנה 'אלו דברים שאין להם שיעור', ואת הברייתא 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם' ק"ה.

ברכות התורה: יש לברך אותם בשמחה גדולה. וצריך ליזהר מאוד וליתן הודאה על שבחר בנו נתן לנו כלי חמדתו (מ"ב ס"י מז סק"ג). ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוין זאת מאוד בברכת התורה בשעה שאומר 'ונהיג אנהנו וצאצאינו' (מ"ב שם סק"ו). ❖ **רוב** פוסקים מצדדים שלא לענות אמן אחרי ברכת 'לעסוק', ונכון שיברך ברכה זו בלחש (מ"ב ס"ה מז סק"ג יב).

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ - מקור הברכות אַתָּה יְיָ -
אדון הכל היה הוה ויהיה, אֱלֹהֵינוּ - תקיף
בעל היכולת ובעל הכוחות כולם המשגיח
עלינו בפרטות ושייחד שמו עלינו,
שהוא מִלֵּךְ על כל הָעוֹלָם כולו, אֲשֶׁר

(ס"ק כט) על פי הטור שם וביאור הגר"א (ס"ק ז). **צט.** על פי דברי הכסף משנה שם. **ק.** ושלא כשאר המצוות שאין חייב בהן תמיד, שאם הפסיק בין הברכה למצוה חוזר ומברך להוכיח שהברכה מוסבת על המצוה. **קא.** ראה בבית יוסף (סי' מז). **קב.** וראה שם מה שפסק להלכה. **קג.** כי רצו שיאמרו שלשה פסוקים כדרך הקורא בתורה שאינו פוחת משלשה פסוקים, ובהורו באלו שיש בהם ברכה. משנה ברורה (סק"ז). ועוד טעם לאמירת פרשה זו, ראה להלן בהקדמה לפרשת הקטורת ובהערה שם. **קד.** כן לשון תוספות, ובמסורת הש"ס הגיה 'מימרא', שהלא דברי רבי יוחנן המה ואין זו ברייתא. **קה.** שיש בהן הלכות פסוקות ומצוות הנוהגות בכל אדם ובכל עת. מנהיג (דני תפילה). ובסדר היום (פירוש אלו דברים) ביאר שמבקשים מהקב"ה כי בזכות מצוות אלו ישראל נזהרים בהם נגאל מצרותינו, עיי"ש עוד. **קו.** פירוש הברכה וכוונות

צב. גמרא שם ורש"י (ד"ה חז). **צג.** הבעל המאור (ד"ה מא) ורבינו יונה (ד"ה וסא) ביארו, ששלש הברכות הן למקרא ולמשנה ולמדרש, ואם הן שתי ברכות, אחת לתורה שבכתב ואחת לתורה שבעל פה. והראב"ד בהשגות שם תמה על כך, שהלא כל התורה ענין אחד הוא ודי היה בברכה אחת. אלא טעם אמירתן משום ענין מיוחד בכל ברכה, ברכת 'אשר בחר בנו' היא המעולה שבברכות, וברכה האחרת יש בקשה שלא נכשל בדברי תורה שאנו צריכים לה, עיי"ש. **צד.** כן היא שיטת הרמב"ם (תפלה פ"ז ה"ה) ובעל המאור (ברכות שם ד"ה מאי מברך) ועוד. **צה.** כן היא שיטת בעלי התוספות (ברכות מז. ד"ה כל, ועוד). **צו.** ראה במפרשים על השלחן ערוך (סי' מז ס"ג), ובמשנה ברורה שם (ס"ק יד). **צז.** וראה שם עוד מה שהביא מסדר רב עומרם גאון. **צח.** ולסוברים שיש להסמיך את ברכת 'אלהי נשמה' לברכת אשר יצר, יברך אחר ברכת 'אלהי נשמה'. משנה ברורה

קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו - שעשה אותנו קדושים
בקדושה עליונה מאוד על ידי שנקיים
את המצוות שנתן לנו, וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק
[לעמולקז] בְּדַבְרֵי תוֹרָה.

קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדַבְרֵי תוֹרָה:

לדעת רוב הפוסקים אין כאן סיום ברכה ולכן אין עונים אמן:

וְהָעֶרֶב נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵת
דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ,
וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל,
וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
(וְצִאֲצֵאֵי צִאֲצֵאֵינוּ) וְצִאֲצֵאֵי
עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלָנוּ יוֹדְעֵי
שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְהָ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְּלַמֵּד
תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
הוּא וְיִהְיָ, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בכל הדורות, שהוא עוזר ותומך לכל העוסק בתורה ומלמד אותו
להבינה על בוריה קיז.

בְּרוּךְ - מקור הברכות, אַתָּה יְהוָה
- אדון הכל היה הוּא וְיִהְיָ, אֱלֹהֵינוּ -
תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם
המשגיח עלינו בפרטות ושייחד שמו
עלינו, שהוא מְלַךְ על כל העוֹלָם

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם,

בצרפת. ועל פי הגמרא בבבא מציעא שבהערה בסמוך.
קיד. על פי תהלים (ט יא) 'ויבטחו בך יודעי שמך'.
קטו. בברכות (שם) הגירסא היא 'ועוסקי תורתך' בלא התיבה
'לשמה', והגירסא שלפנינו היא גירסת הרי"ף שם.
קטז. רש"י בתענית (ז. ד"ה לשמה). ופירוש אחר מצאנו ברא"ש
בנדרים (פג.) על האמור שם 'עשה דברים לשם פועלם
[הקב"ה] ודבר בהם לשמם', ש'לשמם' היינו לשם התורה,
להוסיף לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר
ולהתגאות, וראה על כך בהרחבה בנפש החיים (ש"ד פ"ג).
[ואמנם ודאי שפירוש התיבה 'לשמה' הוא 'לשם היא', היינו
עבודה ובשילה, וודאי שהכוונה לתורה עצמה, והנידון בין
הראשונים הנ"ל הוא אם הכוונה ב'לשם התורה' היינו לשם
מי שצוה עליה או לשם לימודה]. קיז. ב"ח (סי' מז ס"א).

שם ה', ראה לעיל בברכת הציצית. קז. ב"ח (סי' מז ס"א) וט"ז
(שם סק"א), שעסק הוא הלימוד דרך טורח, וכמו שאמרו (תורת
כתנים בחוקות א א) על הפסוק (ויקרא כו א) 'אם בחוקותי תלכו',
שתהיו עמלים בתורה, וראה בט"ז שהאריך בזה. קח. יש
גורסים 'הערב' בלא וי"ו, וטעמם שברכה אחרת היא. ובשלחן
ערוך (ארח סי' מז ס"ה) הכריעו המחבר והרמ"א לומר בוי"ו, וראה
במשנה ברורה (שם ס"ק יא וס"ק יב) מה שכתב בזה. קט. כתב
הט"ז (סי' מז סק"ה) שאנו מבקשים בכך שתהיה עריבה בפנינו
ונעסוק בה לשמה ולא לשם תכלית אחרת. קי. יש
גורסים 'ובפי' או 'ובפיפיות' [וזו נוסחת הגמרא בברכות (א)],
וראה על כך בעבודת ישראל. קיא. רש"י בברכות (יא ד"ה
הערב). קיב. נוסחת המגן אברהם (בתחלת סי' מז). ראה בהערה
להלן. קיג. גירסא זו מקורה במנהג (תפלה סי' ט) שכן קיבל

**אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים
וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

יְהוָה - אדון הכל היה הוה ויהיה, **נוֹתֵן** התורה בכל יום, כי בכל יום ויום הוא נותן התורה וממציא לנו טעמים חדשים, שדברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם קב.

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:
דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

וַיְדַבֵּר וידבר קבד יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, **לֵאמֹר** לדבר קבד דברים אלו. **דַּבֵּר** אל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר לדורות קבד, כה [כך] תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כל אחד מכם [מאהרן ובניו] אָמֹר קבד לָהֶם לבני ישראל ברכות אלו, שיהיו כולם שומעים קב.

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר
יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ
וַיַּחֲנֶנֶךָ: יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ
וַיַּעַשׂ לָךְ שָׁלוֹם:**

יְבָרְכֶךָ יְהוָה, שיתברכו נכסיך, **וַיִּשְׁמְרֶךָ** שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממנו, לא כאדם הנותן מתנה ואין בידו לשומרה ביד המקבל, אלא ה' הוא הנותן והוא השומר קבד. **יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ** - יראה לך ה' פנים שוחקות ומאירות, בשעה שתבקש ממנו דבר, והיינו שימרה למלא את בקשתך קבט,

וַיַּחֲנֶנֶךָ - יתן לך חנקל, ויחון אותך בעת צרה למלא בקשתך קלא. **יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ** - יכבש ה' כעסו עליך קלב ויסביר לך פנים להצליחך ולשמחך קלג, **וַיַּעַשׂ לָךְ שָׁלוֹם** - מנוחה שלווה והשקט בלי מריבות מחלוקות ומלחמות, וכן שלא תנזק לא מאבן, לא מחיה רעה, ולא מאויב קלד.

קבד. במדבר (ו כב-כז). **קבה.** ראה אור החיים. **קבו.** כתב רש"י, 'אמור' כמו 'זכור' 'שמור', 'דישנ'ט בלע"ז. ופירש ר"א מזרחי, שפירושו לשון הוה, שכן פירש ב'זכור' (שמות כ ח) 'תנו לב לזכור תמיד', היינו שמורה על התמדת הפועל. ויש מפרשים על פי הלע"ז שפירוש הפסוק הוא, כה תברכו את בני ישראל באמורכם להם. **קכו.** רש"י מספרי (טז). עוד הביא רש"י: 'אמור' מלא, לא תברכם בחפזון ובהלות, אלא בכוונה ובלב שלם (במדבר יא ד). **קכח.** רש"י. **קכט.** אבן עזרא. **קל.** רש"י על פי במדבר רבה (יא ו). **קלא.** ראה אבן עזרא. **קלב.** רש"י, על פי במדבר רבה (יא ו). והיינו שהכעס נובע מהסתרת פנים. והאבן עזרא כתב, בכל מקום שתפנה יהיו פניו נשאות אליך. **קלג.** חזקוני. **קלד.** אבן עזרא.

קיו. על פי דברים (ו י) 'בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים'. **קיס.** תוספת זו על פי הטור (אורח סי' מז) שכתב שיש לכיין כן בברכה זו. והוסיף הב"ח שם, כי ענין הברכה הוא לפי שנצטוו שלא לשכוח את מעמד הר סיני, ראה שם באור. **קכ.** אף שמבואר בחז"ל כי סבב הקב"ה אצל אומות העולם וסירבו לקבל את התורה, ונמצא כי לא היתה מניעה לתת להם את התורה, מכל מקום הבחירה היא בכך שרק אותנו הכריח לקבל את התורה וכפה עלינו הר כגיגית, וכפי שאמרו הגוים להקב"ה 'כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קיבלנוה כפי שעשית לישראל' (ע"ז ב). עץ יוסף. **קכא.** הכוונה בברכה זו בייחוד לתורה שבכתב. סידור יעב"ץ. וראה בהערות לברכה הקודמת. **קכב.** טור שם. **קכג.** כמו שאמרו בעירובין (נדד). ט"ז (ס"ז מז סק"ה).

וְשָׂמוּ הַכֹּהֲנִים אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, שִׁיבְרוּם בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ קִלְיָה,
וְאֲנִי אֲבָרְכֶם לְיִשְׂרָאֵל וְאֲסַכִּים עִם
הַכֹּהֲנִים קְלִי.

אֶלּוּקִי דְּבָרִים [-מצוות] שְׂאִין
לָהֶם שְׁעוֹר קְצוּב מִן הַתּוֹרָה קִלְיָה, שְׁלֹא
נִתְּנָה לָהֶם הַתּוֹרָה קְצֵבָה כְּמָה לַעֲשׂוֹת
מִהֶם קִלְט. הַפָּאָה - אִדָּם הַקּוֹצֵר שְׁדָּהוּ
חַיִּיב לַהֲנִיחַ בְּסוֹפָה מַעֲט לַעֲנִיִּים, וּמִן
הַתּוֹרָה אֵין שְׁעוֹר כְּמָה יִנְחִימָם.
וְהַבְּכֹרִים - מִי שֶׁבִּיכְרוּ עֲצִיו מִשְׁבַּעַת
הַמֵּינִים וְהוֹצִיאוּ פִּירוֹת רֵאשׁוֹנִים, חַיִּיב
לַהֲבִיאֵם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּלְיִתְנֵם לַכֹּהֲנִים,
וְאֵין שְׁעוֹר כְּמָה יִבְיָאמָא. וְהָרִאִיוֹן -
חַיִּיב אִדָּם לַהֲרִאוֹת בְּרַגְלִים בַּעֲזָרָה

שְׁבִיבִית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין שְׁעוֹר כְּמָה פַעֲמִים יְבוֹא, וְכַנְיָב חַיִּיב לַהֲבִיאַ עֲמֹ עוֹלֶת רֵאִיָּה וּשְׁלֹמִי חֲגִיגָה וְאֵין
שְׁעוֹר כְּמָה יִהְיוּ שְׁוִוִּים קְמִי. וְגִמְלִיּוֹת חֲסָדִים בְּגוֹפּוֹ, כְּגוֹן בִּיקוֹר חוֹלִים וְקִבּוּרֵת הַמֵּת, שְׂאִין שְׁעוֹר כְּמָה יִטְרַח
בְּכַךְ קִמְד. וְתִלְמוּד תּוֹרָה - הַעִיסוֹק בַּתּוֹרָה אֵין לוֹ שְׁעוֹר, שְׁנֵאמַר קִמְד 'וְהִגִּית בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָיָה קִמְדוּ. אֶלּוּקִי
דְּבָרִים [-מצוות] שְׂאִדָּם אוֹכֵל אֶת פְּרוֹתֵיהֶם - שֶׁכֵּר מַעֲשֵׂיו בְּעוֹלָם הָהָא, שְׂאִם יֵשׁ לוֹ מִחְצָה זְכוּיוֹת וּמִחְצָה
עוֹנוֹת וּמִחְצָה זֶה בֵּין הַזְכוּיוֹת הֵיא מִטָּה אֶת הַכֶּף וְנִחְשַׁב צָדִיק גְּמוּרָקִיָּה, וְאוֹלָם אֵין נִגְרַע בְּכֶךְ מִשְׁכְּרוֹ דְּבַר
כִּיֹּן שֶׁהִקְרָן [-עִיקַר קִמְט הַשֶּׁכֶּר] קִימַת [-נִשְׁאֵרֶת] לוֹ לְעוֹלָם הַפָּא, וְאֵלּוּ הֵן, כְּבוֹד אָב וְאָם, וְגִמְלִיּוֹת חֲסָדִים

חֲסָדִים בְּמִמּוֹנוֹ, כְּגוֹן פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים וְהַלְבַּשַׁת עֲרוּמִים וְהַאֲכֵלַת
רַעֲבִים, שְׁעוֹרָה עַד חֹמֶשׁ רוּחַ מִמּוֹנוֹ [זֶהוּ לְמִצְוָה מִן הַמּוֹבָחָר,
וְלִמִּידֵת בִּינוּי אֶחָד לַעֲשֵׂרָה, תּוֹסֵפוֹת חֲדָשִׁים בְּשֵׁם מְהֻרָשָׁח].
רַמְבַּם" וְרַע"ב. וּבְמִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה הוֹסִיף, שִׁבְכָתוּבוֹת (ג) מִשְׁמַע
כִּי יֵשׁ אִסּוּר לַהֲצִיאַת יוֹתֵר מִחוּמוֹשׁ. וּבִחְדוּשֵׁי מְהֻרָשָׁח כְּתָב,
שְׂאֵף גְּמִילוֹת חֲסָדִים בְּמִמּוֹנוֹ נִכְלָלָת בְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁהִרִי
שְׁעוֹר חֹמֶשׁ הוּא מְדַרְבֵּן בְּלִבָּד, וְהַמִּשְׁנָה מְדַבֵּרֶת בְּשִׁיעוּרִים
שִׁמּוֹן הַתּוֹרָה. קִמְדָּה. יְהוֹשֻׁעַ (ח ט). קִמְדוּ. וְאֵין לָהּ גַם
שְׁעוֹר לְמִטָּה, שֶׁהִרִי יוֹצֵא יְדֵי חוֹבֵה בְּקִרְיַת שְׁמַע שְׁחָרִית
וְעֵרֵבִית, כְּאִמּוֹר בְּמִנְחוֹת (טט). וּבְשִׁנּוֹת אֵלִיהוּ בִּיאַר שִׁינְצָא גַם
בְּתִיבָה אַחַת, וְכוּונָת הַגְּמָרָא בְּמִנְחוֹת הִיא רַק שְׁבִין כֶּךְ הוּא
קוֹרָא קִרְיַת שְׁמַע בּוֹקֵר וְעֵרֵב יוֹצֵא בְּכֶךְ יְדֵי חוֹבֵת. וְכַתֵּב
עוֹד, שֶׁבְּעִיקְרוֹ הַחִיּוּב הוּא יוֹמָם וּלְיָלָה, כְּאִמּוֹר בְּפִסְקוֹ, אֵלּא
שֶׁכִּשְׁהוּא נִצָּר לַעֲסוֹק בְּמִצְוָה, אוּ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ שְׂאֵף הִיא מִצְוָה,
פּוֹטֵר אֶת עַצְמוֹ בְּתִיבָה אַחַת. וְהוֹסִיף, כִּי יֵשׁ לְלִמּוּד מִכֶּךְ
שְׁצִירֵי הָאָדָם מֵאֵד מֵאֵד לַחֲבֹב אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁכֵּל תִּיבָה וְתִיבָה
שְׁלֹמֶד בָּהּ הִיא מִצְוָה בְּפִנֵּי עַצְמָהּ. קִמְדוּ. הַמִּשְׁנָה הַמִּשְׁנָה
בְּפִאָה שֶׁם, וְנוֹסְפוֹ בֵּה דְּבָרִים מְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּשִׁבְתָּ (קסד),
וְעוֹד כְּמָה דְּבָרִים שְׂאִין מְקוּרִים בְּרוּר. וְרֵאֵה עַל כֶּךְ בְּשִׁירֵת
מְהֻרָשָׁח"ל (פ"ט סד) וּבְגִלְיוֹן הַגְּרִי"ב בְּסִידוֹר אוֹצֵר הַתְּפִילּוֹת
שֶׁהֵאֲרִיכוּ בְּבִירוֹר הַנוֹסָח הַנִּכּוֹן. קִמְדָּה. קִידוּשִׁין (לט)
וְתוֹסֵפוֹת שֶׁם (ד"ה שְׂאִם), וְרֵאֵה שֶׁם עוֹד בְּהַמִּשְׁךְ הַגְּמָרָא,
וּבְתוֹסֵפוֹת בְּשִׁבְתָּ (שֶׁם ד"ה אוֹכֵל). קִמְטוּ. רֵאֵה בְּתוֹסֵפוֹת יוֹט.

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

אֶלּוּ דְּבָרִים שְׂאִין לָהֶם
שְׁעוֹר, הַפָּאָה וְהַבְּכֹרִים
וְהָרִאִיוֹן וְגִמְלִיּוֹת חֲסָדִים וְתִלְמוּד
תּוֹרָה. אֵלּוּ דְּבָרִים שְׂאִדָּם אוֹכֵל
פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הָהָא וְהִקְרָן
קִימַת לוֹ לְעוֹלָם הַפָּא, וְאֵלּוּ הֵן,
כְּבוֹד אָב וְאָם, וְגִמְלִיּוֹת חֲסָדִים,

קִלְיָה. רַשִׁי" על פִּי סְפָרִי (ו קסד). וְהַבָּן עֲזָרָא פִּירֵשׁ 'וְשָׂמוּ אֶת
שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּשֵׁנִי אוֹפְנִים, הָאֶחָד, שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל
מְקוֹדָשִׁים בָּהּ עַל יְדֵי בְרַכַּת כְּהִנִּים, וְהַשֵּׁנִי, שִׁירָשׁ הַפִּסְקוֹ
מוֹסֵב עַל הַמִּשְׁכָּן, שֶׁכִּאֲשֶׁר יִזְכְּרוּ אֶת שְׁמִי עֲלֵיהֶם, וְהֵינּוּ
כְּשִׂאמְרוּ בְּרַכּוֹת אֵלּוּ, שֶׁבְּכָל פִּסְקוֹ מְזוֹכֵר שֶׁם ה', אִזּוֹ 'וְאֲנִי
אֲבָרְכֶם'. קִלְיָה. וּלְפִירוּשׁ זֶה מִתְבָּאָר שֶׁהַכּוּוֹנָה כִּי הַקֵּב"ה
יִסְכִּים לְבְרַכַּת כְּהִנִּים, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד בְּאֹפֶן אַחֵר, וְאֵין
אֲבָרְכֶם לַכֹּהֲנִים. רַשִׁי" על פִּי חוֹלִין (טט). וְכֵן הוּא בְּאֵבָן עֲזָרָא,
וְסִיִּים שְׁבֵאמַת כּוּוֹנֵת הַכְּתוּב לְשֵׁנִי הַפִּירוּשִׁים. קִלְיָה. פִּאָה
(פ"א מ"א). קִלְיָה. קִלְיָה הַתָּנָא דְּבָרִים שִׁישׁ בְּהוֹסְפֵתָם מִצְוָה,
וְלֹא עֶפֶר סוּטָה וְרוֹק יִבְמָה וְאִפֶּר פֶּרֶה וְדָם צִיפּוֹר וּמִצְוֵרָה שְׂאִין
מִצְוָה לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם. פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת לְרַמְבַּם"ם. וְעֵינִן
בְּמִפְרָשִׁים שִׁבְאִירוּ מְדוּד לֹא מִנֵּה הַתָּנָא מִצְוֹת תְּרוּמָה, תְּפִלָּה
וְעוֹד. קִלְט. הֵינּוּ שִׁיכּוֹל לַהֲרֹבוֹת עַד אֵין סוּף וְכֵן לְמַעַט
עַד מַעֲטַת בִּיּוֹתָר. קִמְד. אֵבָל חֲזָ"ל אִמְרוּ (שֶׁם מ"ב) אֵין פּוֹחֲתִין
לְפִאָה מִשְׁשִׁים, הֵינּוּ שִׁישְׁאִיר לָהֶם לְפָחוֹת אֶחָד מִשְׁשִׁים
מִשְׁדָּהוּ. קִמְדָּה. וְאֵף חֲכָמִים לֹא נִתְּנוּ שְׁעוֹר לְדַבֵּר, וְיִכּוֹל
לַהֲבִיאַת אֶת כָּל שְׁדָּהוּ, וְרֵאֵה עַל כֶּךְ בְּתוֹסֵפוֹת יוֹט"ו וּבְשִׁנּוֹת
אֵלִיהוּ. קִמְדָּה. שְׁנֵי פִירוּשִׁים אֵלּוּ הוֹבֵאוּ בְּרַע"ב, וּמְקוּרִים
בְּרַשִׁי וּבְרַמְבַּם"ם, וְרֵאֵה בְּחִגִּיגָה (י) שְׁדָּנָה הַגְּמָרָא בְּשֵׁנִי פִירוּשִׁים
אֵלּוּ, וּבְתוֹסֵפוֹת אֲנָשִׁי שֶׁם כִּאֵן מָה שֶׁכְּתֵב בְּזֶה.
קִמְדוּ. וּמְדַבְרֵי חֲכָמִים שְׁעוֹרָם הוּא, הַעוֹלָה מִעָה אַחַת,
וְהַשְׁלָמִים שְׁנֵי כִסָּף, רֵאֵה חֲגִיגָה (ב). קִמְדוּ. אֵבָל גְּמִילוֹת

וְהַשְׁכַּמְתָּ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שְׁחִירֵי
וְעֶרְבֵית, וְהַכְנַסְתָּ אֲרָחִים,
וּבִקּוּר חוֹלִים, וְהַכְנַסְתָּ כֹּלָה,
וּלְוִיַּת הַמֵּת, וְעִיּוֹן תַּפְלָה,
וְהַבָּאָת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ
וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, וְתַלְמוּד
תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם:

[היינו שאר ענייני בין אדם לחבירו שלא פורטו להלכין], וְהַשְׁכַּמְתָּ - להקדים לבוא לבית המדרש שְׁחִירֵי וְעֶרְבֵית [בבוקר ובערב] קנא, וְהַכְנַסְתָּ אֲרָחִים לבית, וּבִקּוּר חוֹלִים לבדוק ולראות מה הם צריכים קנא, וְהַכְנַסְתָּ כֹּלָה - העיסוק בצרכי חופתה, וּלְוִיַּת [ליווי] הַמֵּת לקבור, וְעִיּוֹן תַּפְלָה - כוונת הלב בתפילה קנא, וְהַבָּאָת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה שקולקני בשכרו כְּנֶגֶד כָּלֶם,

שתלמוד גדול שהוא מביא לידי מעשה קנא וכל המצוות אינן שוות לדבר אחד מן התורה קנא.

סדר עטיפת הטלית

עטיפת טלית

עטיפת טלית גדול וברכתה והאמירות שלפניה ושלחריה

• העטיפה וברכתה •

מלבד לבישת טלית קטן, נהגו ללבוש בעת תפילת שחרית גם טלית גדול^א, וברכתה היא 'להתעטף בציצית', וראה עוד על נוסח הברכה לעיל בהקדמה ללבישת טלית קטן. והאור זרוע (סי' קמ) הקשה כיצד מברכים 'וציונו להתעטף בציצית' והלא אין אדם מחוייב להתעטף. ותרין שחייב להתעטף מדרבנן, ועוד שכיין שנהג בכך קיבלה כחובה עליו^ב.

• רבונו של עולם •

בסידורים נדפסה תפילה שיש לאומרה קודם עטיפת הטלית, ועניינה שנזכרה לקיים את כל המצוות ולא לעבור עליהן, שהמחשבה תהיה כמעשה ושנזכרה על ידי כך לעניינים שונים ברוחניות. מקור תפילה זו בהקדמה לספר 'כבוד חכמים' (ונציה ת"ס) להרב המוכיח רבי יהודה לייב פחוביצר, והובאה בכמה סידורי תפילה (תפילה ישירה, אוצר התפילות, ועוד). ונאמר שם, כי מבואר בזוהר (ח"א רכז)^ג שחייב אדם לקיים כל יום ויום כל תר"ג מצוות, ושלא יעבור על שום לא תעשה, ויקבל עליו בפיו^ד ובלבדו לקיים כל מצוה ממצוות עשה שתבא לידו ויקיימן, ועל ידי זה יעשה מלבוש רוחני לנשמתו, ויאמר זאת קודם שיברך על הציצית^ה.

ראשונה בשם ירושלמי (פאה שם), עיי"ש בביאור הדברים. א. ועיין מה שכתב על כך במשך חכמה (בראשית יד כג). ב. ויש שהעירו שאף שכן היא שיטת האור זרוע, לא נזכרו בשלחן ערוך חובות אלו [וראה שלחן ערוך סי' כד ס"א], ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, וצ"ע. ג. זה לשון הזוהר, 'זכאה האי בר נש דנפיק מעלמא, סליק ועאל באינון יומין, ואינון לבושי יקר דמתלבשא ביה נשמתיה, ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב בהו, ווי לההוא דגרע יומיו לעילא'. ותרוממו, אשרי לאותו אדם הנפטר מהעולם, והוא עולה ונכנס עם כל ימיו, שהם לבושי כבוד ונשמת האדם מתלבשת בהם, והם אותם ימים שהיה בהם צדיק ולא הרשיע בהם. אוי לו למי שגורע את ימיו למעלה. וביאר בספר כבוד חכמים (פ"א), מה שכתב בזוהר, 'דזכה בהו' פירושו שקיים את כל המצוות שבאו לידו אותו היום, 'ולא חב בהו' הוא שנוהר שלא עבר כל היום על אף אחת משמ"ה לא תעשה. ד. בסידור 'אוצר התפילות' הוסיף שהקבלה לא תהיה בלשון נדר, דאז כשיעבור ולא יקיים דבורו הרי הוא גם עובר על הנדר, אלא יעלה את מחשבתו לטובה לפני הקב"ה בלשון תפילה. ה. בספר 'כבוד חכמים'

קנ. כתב הרמב"ם בפירוש המשנה שכל המצוות שבין אדם לחבירו נכנסות בגמילות חסדים. וכן מבואר בשבת (קכז:) בביאור המשנה. והדברים מוסבים על דברי המשנה בפאה, שלא נאמר בה אלא 'כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו', אולם לפנינו מפורט חלק ממצוות אלו. קנא. בפשטות הכוונה להשכמה ללימוד תורה, וראה גם בפירושי הר"ף והעיון יעקב (בתחילת העמוד). אמנם בהגהות היעב"ץ (ד"ה משיבין) פירש שהכוונה למושיבי בית המדרש [חזנים מאספי תלמידים בכל יום לבוא, רש"י (ק"ח: ד"ה מושיבין)], שאינם לומדים בעצמם, ובדומה למגדל בניו לתלמוד תורה שהוזכרו יחד בגמרא שם. והמהר"ל (דרך חיים אבות פ"ה מ"ד) פירש שנמנו כאן ההליכה לחוד והלימוד לחוד, לפי שההליכה ללימוד תורה היא ענין לעצמו, עיי"ש. ומכל מקום בשבת (שם) אמרו [לגריסת רש"י שם (ד"ה ה"ג)] שגם השכמת בית המדרש היא בכלל תלמוד תורה שבמשנה בפאה. קנב. 'ביקור' לשון בדיקה, ראה יחזקאל (ל"ד יא) ורש"י ומצודות, וספר מצות ביקור חולים (סי' כט) מה שהביא בזה עוד. קנג. רש"י בשבת (קכז: ד"ה ועיון). קנד. רע"ב. קנה. רמב"ם. קנו. משנה